

צריכים לאכול כפי שהם אוהבים יותר, ללא כל העדפה לצלי, והצלי הובא כדוגמא בלבד (רמב"ן וסיעתו). ד. יש לחלק בין אכילת קדשים, שמותרת בכל אופן, לבין מתנות כהונה של חולין, שיש לאוכלם בצליה דווקא (אחרונים בדעת הרמב"ם).

הלכה כר' מאיר שאין לערב תבליני תרומה בקדשים, מחשש שיפסלו מקוצר זמן האכילה, וזאת בהתאם לדין הכללי שאסור להביא קדשים (ותרומה בכלל זה) לידי חשש פסול.

מערכה רלא. תדיר ומקודש - מי קודם? (צ-ב, צא, א)

את קדימת התדיר מהכתוב במוספי חג המצות: "מלבד עולת הבוקר אשר לעולת התמיד תעשו את אלה" (במדבר כח, כג), והרי "אלה" כוללים קרבן חטאת, ככתוב בפסוק הקודם: "ושעיר חטאת אחד לכפר עליכם". וקדימה זו נאמרה גם לגבי עבודות הדם, שהרי "לכפר עליכם" מוכיח שמדובר בדם המכפר¹. לפיכך כותבים תוס', שהדוגמא לספק בגמ' היא הדוגמא השניה המובאת ברש"י: עולת מוספי ראש חודש (שהם תדירים) לעומת פר העדה (שהוא מקודש)².

הגמ' מביאה ראיה לכך שתדיר קודם למקודש, מכך שתמידין קודמים למוספים, מוספי שבת למוספי ראש חודש, ומוספי ראש חודש למוספי ראש השנה (וכן ראיות נוספות מסוג זה). הגמרא דוחה ראיות אלו, כיון שבכל המקרים הללו גם הקרבן התדיר מקודש: בשבת, למשל, קדושת השבת מקדשת גם את קרבן התמיד, ולא רק את קרבן המוסף, וכן קדושת ראש חודש מועילה גם למוספי השבת³. לאחר מכן, הגמ' מוכיחה שהמקודש קודם מהמשנה

הדבר סותר לכאורה למה שמצינו בזרוע לחיים וקיבה שיש לאוכלם צלי בחרדל דווקא, ומאותו טעם עצמו – "למשחה". כמה שיטות בראשונים ביישוב הסתירה: א. "למשחה" כולל שני עניינים: אכילת צלי כדרך מלכים ואכילה כפי שהאדם נהנה. לכן, מי שהנאתו שוה מכל מיני המאכל – יאכל צלי, ומי שנהנה יותר מבישול אחר – יבשל כרצונו (תוס' ורא"ש; פסק השולחן ערוך). ב. "למשחה" עניינו לאכול צלי דווקא, וזו גם הכוונה כאן, אלא שזו מצוה מן המובחר, והותר לאכול גם באופנים אחרים בשעת הצורך (רי"ד). ג. "למשחה" היינו שהכהנים

במשניות (פט, א) נאמרו שני כללים בקדימת הקרבנות: כל התדיר מחברו קודם את חברו, וכל המקודש מחברו קודם את חברו. הגמ' עוסקת בשאלה: מה הדין כאשר ישנה התנגשות בין שני כללים אלו, כאשר לפנינו שני קרבנות, האחד תדיר והשני מקודש? יש לברר את המקרה שעליו דנה הגמ', ומהי ההכרעה בספק זה. בדברי הפוסקים הרבו לדון בסוגיה זו בקשר לסדר העדיפות בין מצוות שונות הנוהגות למעשה בזמן הגלות, וכדרכנו נתמקד בעיקרי הסוגיה הנוגעים לעבודת המקדש.

המקרה הנדון ומסקנת הסוגיה

רש"י (ד"ה תדיר ומקודש) מביא כדוגמא לספק הנדון, כשיש לפנינו דם עולת התמיד, התדירה, ולעומתו דם חטאת, המקודשת.

תוס' (ד"ה תדיר) סוברים שבמקרה זה אין מקום לספק, וברור שהתמיד קודם, שהרי המשנה בתחילת הפרק לומדת

3. הדיון בגמ' על מוסף שבת וראש חודש, וההנחה מעיקרא שקדושת ראש חודש חמורה יותר, צריכים ביאור. רש"י מפרש שראש חודש נקרא מועד, אבל לכאורה אין זה מספיק, שהרי ברור שקדושת השבת חמורה יותר, שיש בה איסור מלאכה, וכפי שאנו אומרים בתפילה "וקדשתו מכל הזמנים". בשיטה מקובצת הוסיף בדברי רש"י, שבקרבן ראש חודש יש שעיר חטאת המכפר על טומאת מקדש וקדשיו, ובזה קדושתו, כלומר: לא עצם היום מקודש יותר, אלא המוסף מקודש יותר. יש בכך קושי, כי לכאורה על זה לא שייך לתרץ כדברי הגמ': "אטו ראש חודש... למוספי שבת לא אהני", שהרי סוף סוף במוספי השבת אין חטאת (ולכן הקשו תוס' ד"ה תדיר: "תפשוט ממתניתין דתנא מוספי שבת קודמין למוספי ראש חודש", וקושייכם תמוהה לכאורה, שהרי הגמ' אכן פושטת מכאן ודוחה, אבל כוונתם שהגמ' מקשה מתוך השוואה של קדושת היום, בין עולת השבת לעולת ראש חודש, ועל כך תירצה שקדושת היום מועילה גם לקרבנות השבת, ואילו תוס' מקשים מתוך השוואה של קדושת הקרבן, בין עולת השבת לחטאת ראש חודש, ועל כך אין תירוץ הגמ' מועיל).

בטהרת הקודש פירש את הגמ' כך: אמנם קדושת השבת עדיפה, אבל בתירוץ הקודם כבר הסבירה הגמ' שקדושת השבת חלה גם על התמיד, ולכן הגמ' מבינה שתחול גם על מוספי ראש חודש, אבל עדיין אין הגמ' יודעת שגם קדושת ראש חודש תחול על קרבנות השבת, ונמצא שבקרבן ראש חודש קיימות שתי הקדושות, ואילו בקרבן השבת קיימת רק קדושת השבת. הטעם להו-אמינא שרק קדושת שבת חלה על ראש חודש אך לא להיפך, משום שקדושת השבת קביעה וקיימא, ואילו קדושת ראש חודש תלויה במעשה בני אדם, ולכן אינה חלה אלא על מה שעשו מחמת ראש חודש (ש"ת אפרקטא דעניא ח"א סי' טז).

1. בפשטות, כוונת תוס' שהדבר ברור שהתמיד קודם לחטאת מפני תדירותו, ואם כן יש לשאול על תוס': מדוע הגמ' אינה פושטת את הספק מן הפסוק "מלבד עולת הבוקר"? ואם זהו דין מיוחד בקרבן התמיד, שיהיה ראשון לכל הקרבנות, כיצד הגמ' בהמשך מנסה לפשוט את ספקה מקדימת התמיד למוסף? יש מסבירים, שאכן לתמיד דין מיוחד מפני תדירותו הרבה, אך זאת ביחס לחטאת רגילה, או חטאת מוסף של פסח, אבל ספק הגמ' הוא בתדיר ומקודש שאין הפרש גדול בתדירותם, כגון מוסף ראש חודש ופר העדה, או תמיד לעומת מוסף שבת (זרע יצחק; מים קדושים).

כיוון אחר בהסברת תוס' כתב בעולת שלמה (והרחיב בדברי בחמדת דניאל): אמנם פשוט שהתמיד קודם לחטאת, אבל לא מפני תדירותו, אלא מפני שמדובר בחטאת שאין לה עדיפות של "מקודש". הדוגמא שכתב רש"י איננה תמיד לעומת חטאת גרידא, אלא לעומת חטאת המוספין דווקא (כהגהת השטמ"ק אות כה), והטעם, שאם מדובר בחטאת יחיד – הרי בוודאי התמיד קודם לה, שכן קרבן ציבור קודם לקרבן יחיד (הוריות יג, א). ועל כך אומרים תוס', שאין ספק שעולת התמיד קודמת לחטאת המוספין, מפני שחטאת המוספין באה כתוספת לעולתו, ומכיוון שעולת התמיד קודמת לעולת המוספין – ממילא קודמת גם לחטאתם, כמבואר בסוף תוס'. הגמ' מנסה לפשוט את הספק מקדימת התמיד למוסף, משום שבהוה אמינא סברה שגם עולת המוספין מקודשת מן התמיד.

2. הטעם שנקט רש"י "פר העדה", ולא סתם חטאת, מפני שבמוסף ראש חודש יש פר עולה, ויש כאן צד נוסף להעדיף את העולה על פני כבשה או שעירה של חטאת, ולכן נזקק רש"י לפר חטאת דווקא (טהרת הקודש). טעם אחר: לפר העדה קדושה מיוחדת, מפני שדמו נכנס להיכל (גמ' לעיל פא, ב): "מצוה להקדים פנים לחוץ".

אמנם, ראה רש"י במנחות שם (ד"ה תדיר ומקודש), שפירש (בלשון השניה) ש"מקודש" לשון מושאל לקרבן שזמן הקרבתו מוקדם יותר, ולא כמו כאן, ש"מקודש" הוא הקרבן הקדוש יותר בגלל כפרתו או זמנו. לפי זה הנדון שם הוא אחר לגמרי, ואין מקום לשאלה זו (וכן משמע בתוס' שם, שלפי לשון זו ברש"י הקושיה מיושבת).

פסק ההלכה

הרמב"ם (הל' תמידין ומוספין ט,ב) פוסק: "היה לפניו תדיר ומקודש – יקדים איזה מהן שירצה", וכן פסק המאירי (הוריות יג,א). וביארו המפרשים (מהר"י קורקוס; כס"מ; ועוד) שפסק כן משום שהגמרא לא פשטה את הספק בעניין זה. גם בנדון שבסוגיה במנחות פוסק הרמב"ם (שם ח,כ) באופן דומה: "לא מצאו אלא שני כבשים, אם יקריבו אותן למוסף היום – אין להן תמידין למחר, הרי הדבר שקול. אם יקריבו למוסף היום – הקריבו, ואם רצו להניחם למחר לתמידין – יניחו". גם בהלכה זו כותבים המפרשים (מהר"י קורקוס וכס"מ) שפסק כן כי מדובר בספק שלא נפשט בגמרא במנחות.

בערוך השלחן (ק"ט,ד; וכן שם ק"ח,כא לגבי הסוגיה במנחות) סובר אחרת, שפסק הרמב"ם אינו מחמת הספק (שם כן היה כותב שזהו ספק), אלא שלדעתו הספק נפשט בסוגיה במנחות שם, שהתדיר והמקודש שקולים⁷. כדעתו משתמע גם בקרית ספר (הל' תמידין ומוספין פרק ט): "היה לפניו תדיר ומקודש יקדים אי זה מהם שירצה, דלא ילפינן דתדיר קודם אלא גבי שאינו מקודש הימנו ולא ילפינן מקודש דקדים אלא גבי שאינו תדיר הימנו, הילכך שקולין הם". יש להעיר, שהרמב"ם נוקט לשון זו, "אי זה שירצה יקדים", גם בבעיות נוספות שנשארו בסוגיות אלו ללא הכרעה (הל' תמידין ומוספין פ"ט הל' ה, י, על כמה ספקות לעיל פ"ט,ב-צ,א), וגם אודותיהן יש לדון האם מדובר בהכרעה ודאית או מסופקת, עיין מערכה רכג ורכה.

הרע"ב (במשנה כאן) מביא את ספק הגמרא, ומכריע: "ונראה דתדיר קודם". התוס' יו"ט מבאר טעם הכרעה, שקדימת התדיר נלמדת מפסוק, וקדימת המקודש לא (לדיון על כך ראה מערכה רכ). טעם נוסף בתפארת ישראל, שרוב הראיות שהביאה הגמ' היו לצד זה שהתדיר קודם. כדעה זו נקט גם הט"ז (או"ח סי' תרפ"א סוף סק"א): "ואף על גב דנשארה הבעיא בספק, משמע שיש לנו לפסוק דתדיר עדיף,

האומרת שחטאת ואשם קודמים לשלמים, ודוחה שלמים אינם נחשבים תדיר ביחס לחטאת ואשם, אלא רק "מצוי" (רש"י: שאין תדירותו חובה, אלא שהוא מצוי יותר מחבירו)⁴, ולכן המקודש קודם לו, אך בקרבן שיש לו זמן קבוע, והוא נחשב תדיר – הספק עומד במקומו.

תדיר ומקודש. בימין הציור נראים קרבנות מוסף ראש חודש: שני פרים, איל ושבעה כבשים. בשמאל נראה פר העלם דבר של ציבור, ושלושה מזקני הסנהדרין סומכים את ידיהם עליו.

סוגיית הגמרא במנחות

הגמ' במנחות (מט,א) דנה בשאלה דומה בנוגע ליחס שבין תדיר למקודש: כאשר אין מספיק כבשים במקדש, ויש צורך להקריב את מוסף היום, שהוא מקודש, או לשמור את הכבשים למחר להקרבת התמיד – האם יש להעדיף את המוסף של היום או את התמיד של מחר? הגמ' מביאה ראיות ששניהם שקולים, או שתדיר עדיף, ודוחה אותן.

תוס' (כאן ד"ה תא שמע; שם ד"ה תדיר) התקשו בשאלה, מדוע לא הובאו כאן הראיות שהובאו בגמ' שם, וכן להיפך⁵. בקרן אורה ובחמדת דניאל כתבו, ששתי הסוגיות עוסקות בשאלות שונות: כאן דנים במצב ששני הקרבנות לפנינו, ואנו דנים מי מהם יקרב ראשון, ואילו שם מדובר במצב שאין לנו די בהמות אלא לקרבן אחד, והקרבן השני צריך להידחות, ויש לדון מי ידחה את מי. מדובר בספק שונה לחלוטין, כיון שיתכן שקרבן אחד קודם לחברו בסדר ההקרבה כאשר שניהם לפנינו, אך במצב שאין אנו יכולים להקריב אלא קרבן אחד – נעדיף את השני⁶. בכל סוגיה הגמרא מנסה לפשוט את הספק ממקורות הדומים לספק הנדון באותה סוגיה.

4. לדיון במהלך הסוגיה אודות "מצוי" ראה מערכה רכא הערה 7.

5. בגמ' שם נאמר בפשטות שתמיד נחשב "תדיר ומקודש" בהשוואה למוסף של אותו יום, בהתאם למסקנת הגמ' כאן שקדושת המועד מועילה גם לתמידים שלו.

6. בקרן אורה הביא דוגמא לכך מתוס' בשבת כג,ב ד"ה הדר, שבקריאת התורה של ראש חודש וחנוכה – ראש חודש קודם, מפני תדירותו, אבל בהפטרות שבת של ראש חודש שבת – הפטרות חנוכה קודמת, מפני פרסום הנס. דוגמא נוספת הביא בחמדת דניאל משיטת רש"י בקידושין (כט,ב) בעניין פדיון הבן, שכאשר יכול לפדות את עצמו ואת בנו – בנו קודם, וכשיכול לפדות רק אחד מהם – הוא קודם.

7. במשנה שם נאמר שתמידין ומוספין אינם מעכבין זה את זה, והגמ' סוברת שאין

הכוונה לתמיד ומוסף של אותו היום, שהרי התמיד של שחר קודם לכל קרבנות היום, אלא הכוונה לתמיד של מחר ומוסף של היום, ו"אינו מעכבין" היינו ששקולים זה כזה. אמנם אב"י דחה, שמדובר בתמיד ומוסף של אותו היום, ודין קדימת התמיד אינו אלא למצוה בעלמא, אבל בערוך השלחן כותב שלדינא אין זה נכון, כי יש איסור גמור להקריב קודם התמיד. יש לדחות ראיתו, שאמנם יש איסור גמור להקריב, אבל אם עברו והקדימו את המוסף אין זה מעכב לפוסלו.

עוד כתב בערוך השלחן שם, שיש נפקא מינה בדבר: אם זהו ספק – צריך לנקוט באופן קבוע כדעה מסוימת (ראה מערכה רכג הערה 6). יש להעיר, שלכאורה אחד הצדדים בספק הוא שהתדיר והמקודש שקולים, כפי שמציעה הגמ' במנחות, ואם כן לעשות פעם כך ופעם כך אינו תרתי דסתרי.

לקרבן מקודש ממנו, ולדעת תוס' אין ספק שהתמיד קודם למקודש (על כל פנים לחטאת המוספין), והספק לגבי קרבנות אחרים, כגון עולת ראש חודש ופר העדה.

הגמ' נשארה בספק, והרמב"ם פוסק שיקדים איזה שירצה, וביארו רוב המפרשים שזוהי ההכרעה למעשה מחמת הספק. דעת ערוך השולחן שהרמב"ם הכריע בתורת ודאי ששניהם שקולים. ברע"ב הכריע אחרת, שהתדיר עדיף, וכן דעת הט"ז, ובתוס' יו"ט דחה הכרעה זו.

כיון שהוא כלל בתורה ואין לנו דבר ברור להוציא מן הכלל⁸. אבל בתוס' יו"ט, לאחר שהסביר דעת הרע"ב, כתב: "וכל זה איננו שווה לי, כיון דבגמרא לא פשטינן לה, מנלן למיפשטיה מדנפשינן ולקבוע הלכה?!"⁹.

סיכום

הגמ' מסופקת בשאלה האם קרבן תדיר קודם בהקרבנו לקרבן מקודש. לדעת רש"י הדיון גם על קדימת קרבן התמיד

מערכה רלב. הבאת שמן בנדבה (צא,א-ב)

השמן, שכן כבר למדנו ממילה זו דברים אחרים, ור"ע ור"ט נחלקו מסברה, האם ראוי לרבות גם את השמן כיון (ברכת הזבח).

יש להעיר, שבאשר למרכיב השני במנחה – הסולת – לא מצאנו בדברי חז"ל דיון האם ניתן לנדבה ולהעלותה כקרבן בפני עצמו, וכפי הנראה, לכל הדעות אי אפשר לעשות זאת, למרות שמצאנו קרבן סולת הבאה בפני עצמה, במנחת חוטא שאין בה שמן ולבונה. נראה בטעם הדבר, שהסולת היא המרכיב העיקרי במנחה, ולפיכך, כאשר התורה קובעת: "ונפש כי תקריב קרבן מנחה לה' סולת יהיה קרבנו ונתן עליה שמן ויצק עליה לבונה", פירוש הדבר, שהרוצה להקריב סולת – לא יביאנה אלא בצורה האמורה בתורה. אולם אין הוכחה מן הפסוק שהשמן והלבונה יבואו דווקא כתוספת למנחה ולא בנפרד (שפת אמת מנחות קד,ב).

גדר המניעה מלהתנדב שמן

מן הדיון במשנה ובתורת כהנים מתברר, שהמחלוקת האם מתנדבים שמן או לא היא מדאורייתא. אך בגמ' לעיל (עז,א) משמע אחרת: ר' שמעון עצמו, האומר כאן שאין מתנדבין שמן, אומר שם שקיים מקרה בו הותר לנדב שמן, כאשר לאדם יש ספק האם הוא חייב להביא לוג שמן של מצורע, ויביאנו על תנאי, שאם אינו חייב – הרי הוא נדבה. הגמ' שם מסבירה זאת, ש"תקוני גברא שאני", כלומר, שהותר לנדב שמן כדי להתיר את המצורע ולטהרו לגמרי. תוס' שם (ד"ה תקוני) מקשים על כך, שאם לדעתו מדאורייתא אין נדבת שמן – מה המקום להתיר זאת משום תקוני גברא, ומה התועלת בנדבתו, שהרי שמן זה הוא חולין גמורים! התוס' אינם עונים על שאלתם, ומלשונם בקושיה – "אי דאורייתא קאמר ר"ש אין מתנדבין שמן" משתמע, שלא ברור להם שאכן זהו דין דאורייתא.

בתורה הוזכרו שלושה סוגים של קרבנות אותם ניתן להביא בנדבה: עולה, שלמים ומנחת סולת בלולה בשמן. במשנה במנחות (קד,ב; קוב,ב) נאמר, שניתן להביא בנדבה גם דברים נוספים כקדשי מזבח: יין, לבונה ועצים. דברים אלו מהווים בדרך כלל תוספת לקרבן (יין ועצים בקרבן בהמה, ולבונה במנחה). אך החידוש הוא בכך שמותר גם לנדבם כקרבן בפני עצמו. באשר לשמן נחלקו תנאים בדבר, הן במשנתנו בזבחים והן במנחות (קד,ב). יש לברר את יסוד המחלוקת והכרעת ההלכה בה, ומה ייעשה בשמן הנידב.

מחלוקת התנאים

במשנתנו סובר ר' שמעון שאין מתנדבים שמן בפני עצמו, ואילו לדעת ר' טרפון מתנדבים שמן. במשנה במנחות הנ"ל התנא החולק על ר' טרפון הוא ר' עקיבא, והמשנה שם מבארת את טעמם: ר' טרפון לומד זאת מיינן, הבא בנדבה כשם שהוא בא בחובה (בנסכי הקרבנות). ר' עקיבא דוחה את ההשוואה ליינן, שכן היין הבא בחובה בא בפני עצמו ומתנסך כמות שהוא, ואם כן יש מקום להביאו בנדבה בפני עצמו, ואילו שמן הבא בחובה בא בתערובת עם סולת, ולא מצאנוהו כקרבן בפני עצמו.

בברייתא המובאת בגמ' כאן נלמד דין זה של נדבת שמן מן הפסוק (ויקרא ב,א): "ונפש כי תקריב קרבן מנחה". התוס' (ד"ה אמר ליה) תמהים, מדוע נזקקה המשנה במנחות ללימוד מבנין אב מיינן, אם יש לימוד על כך מ"קרבן"? אך בתורת כהנים (ויקרא נדבה פרק ט,ג-ז) למדו מהמילה "קרבן" שניתן להביא בנדבה לבונה ויין ועצים, ושם נחלקו ר' עקיבא ור' טרפון בשאלה האם יש ללמוד מ"קרבן" גם על שמן, על פי הסברות האמורות במשנה במנחות. נמצא, שהמילה המיותרת 'קרבן' אין בה די כדי להוכיח על קרבן

9. בברי יוסף (או"ח סי' צ סק"ג) האריך מאד בסוגיה זו (וסוגיות הירושלמי הנוגעות אליה), וביאר שהרע"ב הסיק כך מהספק המקביל במנחות הנ"ל. בהתלבטות שם בין תדיר של מחר ומקודש של היום יש גם שאלה של "אין מעבירין על המצוות", ולכן יש לפרש שכוונת הגמ' כך: קיימא לן שתדיר עדיף ממקודש, אבל הספק האם הוא עדיף עד כדי להעביר על המצוות משום כך.

8. יש להוסיף, שגם מסדר המשניות בפרק, שהכלל "כל התדיר" הוקדם ל"כל המקודש", משמע שהתדיר עיקר. ועוד, שמצינו חילוק להלכה בין תדיר למקודש, שקדימת תדיר נאמרה גם כששני הקרבנות אינם לפנינו, ויש לעכב את הקדמת שאינו תדיר עד שיבוא התדיר, ואילו קדימת מקודש נאמרה רק כששניהם לפנינו, כמבואר בתוספתא (זבחים י,ג). אלא שחילוק זה שנוי במחלוקת אחרונים, ויש אומרים שגם בתדיר אין צורך להמתין, עיין לעיל מערכה רכא.